AYOLLAR BANDLIGINI OSHIRISHNING KAMBAG'ALLIKKA TA'SIRI (GENDER ASPEKTI)

Muxammadiyev Xurshid Abdukaxorovich

Majburiy ijro byurosi Kosonsoy tuman bulim Davlat ijrochisi

Annotatsiya. Maqolada ayollar bandligini oshirishning kambag'allikni qisqartirishga ta'siri gender nuqtai nazardan tahlil qilingan. Tadqiqot Jahon banki, Xalqaro mehnat tashkiloti (XMT) hamda O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida olib borilgan. Natijalarga ko'ra, O'zbekistonda 2021-yilda ayollarning mehnat faolligi erkaklarnikidan 28 foiz punktiga ortda qoladi [1; 2]. Ayollar erkaklardan 34 foiz kam ish haqi oladi, bu jahon o'rtacha ko'rsatkichi (20%) dan ancha yuqori [2]. Jahon banki hisob-kitoblariga ko'ra, agar ayollar iqtisodiyotda erkaklar bilan teng ishtirok etsa, milliy daromad 29 foizga oshadi, ish haqi tengligi esa 700 000 dan ortiq odamni kambag'allikdan chiqaradi [1; 3]. Tadqiqot ayollar bandligini oshirish kambag'allikni qisqartirishning samarali strategiyasi ekanligini va aniq siyosiy chora-tadbirlar (ta'lim, bola parvarishi infratuzilmasi, mehnat huquqlari) zarurligini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: ayollar bandligi, gender tengligi, kambag'allik, mehnat bozori, ish haqi farqi, NEET ko'rsatkichi, ijtimoiy siyosat.

ВЛИЯНИЕ ПОВЫШЕНИЯ ЗАНЯТОСТИ ЖЕНЩИН НА УРОВЕНЬ БЕДНОСТИ (ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ)

Мухаммадиев Хуршид Абдукахорович Государственный

Исполнитель Касансайского районного отдела Бюро принудительного исполнения

Аннотация. В статье анализируется влияние повышения уровня занятости женщин на сокращение бедности с гендерной точки зрения. Исследование проведено на основе данных Всемирного банка, Международной организации труда (МОТ) и Агентства статистики при Президенте Республики Узбекистан. Согласно результатам, в 2021 году уровень трудовой активности женщин в Узбекистане отставал от мужского на 28 процентных пунктов. Заработная плата женщин на 34%

ниже, чем у мужчин, что значительно превышает среднемировой показатель (20%). По расчетам Всемирного банка, равное участие женщин в экономике может увеличить национальный доход на 29%, а достижение равенства в оплате труда позволит вывести из состояния бедности более 700 000 человек. Исследование подтверждает, что стимулирование женской занятости является эффективной стратегией сокращения бедности и требует реализации конкретных политических мер (образование, инфраструктура по уходу за детьми, защита трудовых прав).

Ключевые слова: занятость женщин, гендерное равенство, бедность, рынок труда, разрыв в оплате труда, показатель NEET, социальная политика.

THE IMPACT OF INCREASING WOMEN'S EMPLOYMENT ON POVERTY REDUCTION (GENDER ASPECT)

Mukhammadiev Khurshid Abdukaxorovich

State Bailiff of the Kasansay District Department of the Bureau of Compulsory Enforcement

Abstract. The article analyzes the impact of increasing female employment on poverty reduction from a gender perspective. The study is based on data from the World Bank, the International Labour Organization (ILO), and the Statistics Agency of the Republic of Uzbekistan. According to the results, in 2021, the labor force participation rate of women in Uzbekistan lagged behind that of men by 28 percentage points. Women earn 34% less than men, which is significantly higher than the global average (20%). According to World Bank estimates, if women participate in the economy equally with men, national income would increase by 29%, and wage parity would lift more than 700,000 people out of poverty. The study confirms that promoting women's employment is an effective strategy for poverty reduction and requires specific policy measures (education, childcare infrastructure, labor rights protection).

Keywords: women's employment, gender equality, poverty, labor market, gender pay gap, NEET rate, social policy.

Kirish

Gender tengligi va ayollarning iqtisodiy huquqlarini kengaytirish — XXI asr iqtisodiy taraqqiyotining muhim ustuvor yo'nalishlaridan biri. BMT ning Barqaror taraqqiyot maqsadlari (SDG) ning 5- (Gender tengligi) va 8- (Munosib mehnat va iqtisodiy o'sish) maqsadlari aynan shu yo'nalishga qaratilgan.

O'zbekistonda 2017-yildan boshlab amalga oshirilayotgan islohotlar gender tengligini ta'minlash sohasida sezilarli muvaffaqiyatlarga olib keldi. 2022-yilda qabul qilingan yangi Mehnat kodeksi teng ish uchun teng haq olish prinsipini joriy etdi, ayollar uchun "xavfli kasblar" ro'yxati bekor qilindi [4]. Jahon bankining "Women, Business and the Law 2024" reytingi bo'yicha O'zbekiston 190 mamlakat orasida eng faol islohotchi besh davlat qatoriga kirdi [4].

Shunga qaramay, mehnat bozorida gender farqlanish saqlanib qolmoqda va u kambag'allikning saqlanib qolishi bilan bevosita bog'liq. Mazkur tadqiqotning maqsadi — ayollar bandligini oshirishning kambag'allikka ta'sirini gender nuqtai nazaridan tahlil qilish va siyosiy tavsiyalar ishlab chiqishdir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot quyidagi metodlarni o'z ichiga oladi:

- Hujjatlar va siyosiy hujjatlar tahlili — O'zbekiston 2030 Strategiyasi, Mehnat kodeksi, BMT UNSDCF 2026-2030 hujjati;
- Empirik ma'lumotlarni tahlil qilish — Jahon banki Country Gender Assessment 2024, XMT statistikasi, Statistika agentligi ma'lumotlari;
- Qiyosiy tahlil — ayollar va erkaklar mehnat bozori ko'rsatkichlarini taqqoslash;
- Modellashtirish — ayollar to'liq ishtiroki ssenariysining YaIM va kambag'allikka ta'siri (Jahon banki hisob-kitoblariga asoslangan).

Empirik baza: Jahon banki "Country Gender Assessment Report: Uzbekistan" (2024), "Women, Business and the Law 2024" indeks ma'lumotlari va O'zbekiston Statistika agentligining 2024-2025 yillar uchun gender bo'yicha tematik hisobotlari [1; 2; 4].

NATIJALAR

Mehnat bozorida gender farqlari

O'zbekistonda mehnat bozoridagi asosiy gender farqlari 1-rasmda ko'rsatilgan. 2021-yil ma'lumotlariga ko'ra, ayollarning mehnat faolligi (48%) erkaklarnikidan (76%) 28 foiz punktiga past. Bu farq Yevropa va Markaziy Osiyo (yuqori daromadli mamlakatlardan tashqari) bo'yicha o'rtacha 19 foiz punktidan jiddiy yuqori [2].

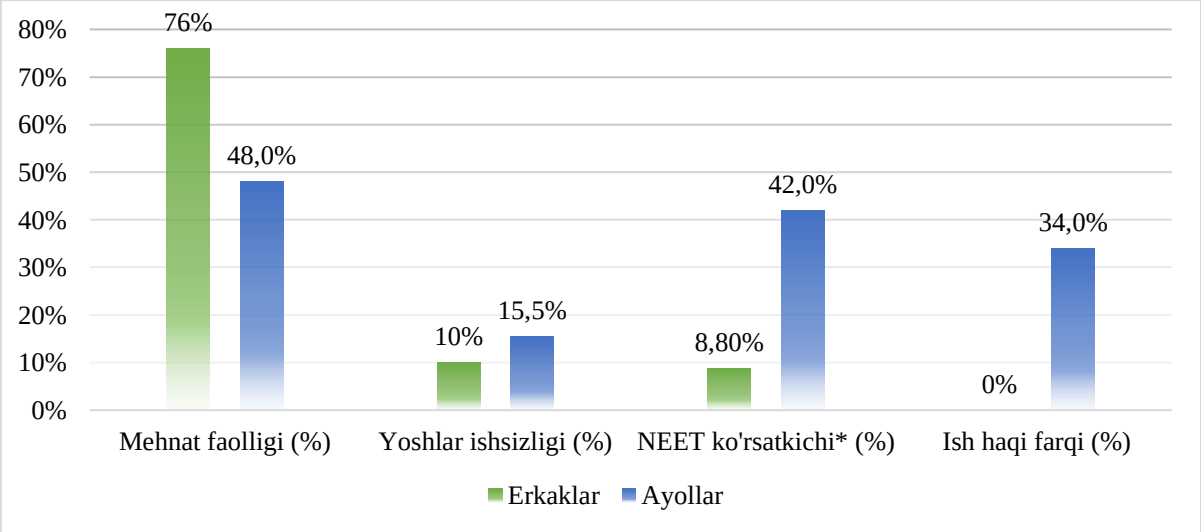

1-rasm. O'zbekistonda mehnat bozorida gender farqlari (2021-2024-yy.)

Yoshlar orasida ham gender farq aniq ko'rinadi: yosh ayollar ishsizlik darajasi 15,5 foiz, yosh erkaklarniki esa 10,0 foizdir. Ayniqsa, ne ishlab, ne o'qib, ne kasb-hunar olayotgan (NEET) yosh ayollar ulushi 42 foizni tashkil qiladi, bu erkaklar uchun atigi 8,8 foiz [2; 3]. Ish haqi gender farqi — 34 foiz, ya'ni ayollar har bir teng ish uchun erkaklardan 34 foiz kam haq oladi [2].

Ayollar bandligining oliy ta'limga aloqasi

2017-2022-yillarda oliy ta'limga qamrov sezilarli o'sdi (3-rasm). Bu davrda erkaklar uchun oliy ta'limga qamrov 3 marotabaga (29% gacha), ayollar uchun esa 4 marotabaga (27,4% gacha) oshdi [3]. Bunday tezkor o'sish kelajakda mehnat bozoridagi gender tafovutni qisqartirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

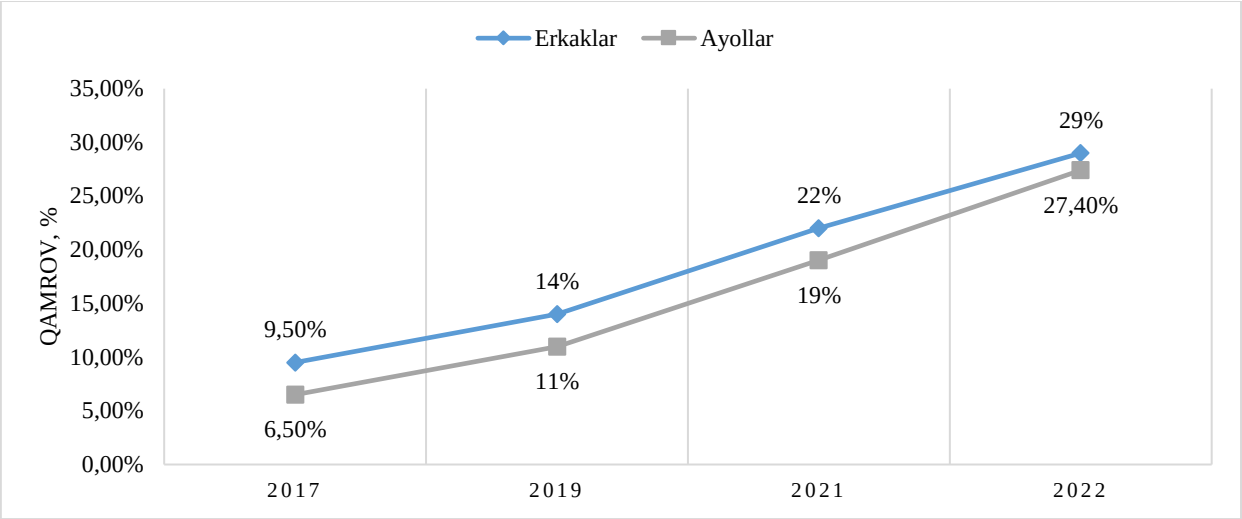

2-rasm. Oliy ta'limga qamrov darajasi: gender kesimida (2017-2022)

Ayollar bandligining iqtisodiyotga va kambag'allikka ta'siri

Jahon banki tahliliga ko'ra, ayollar iqtisodiyotda erkaklar bilan teng ishtirok etishi O'zbekiston milliy daromadini 29 foizga oshirishi mumkin (2-rasm). Bu — to'liq teng ishtirok ssenariysi. Faqat ish haqi tengligini ta'minlash ham 700 mingdan ortiq odamni kambag'allikdan chiqarishi mumkin [1; 3].

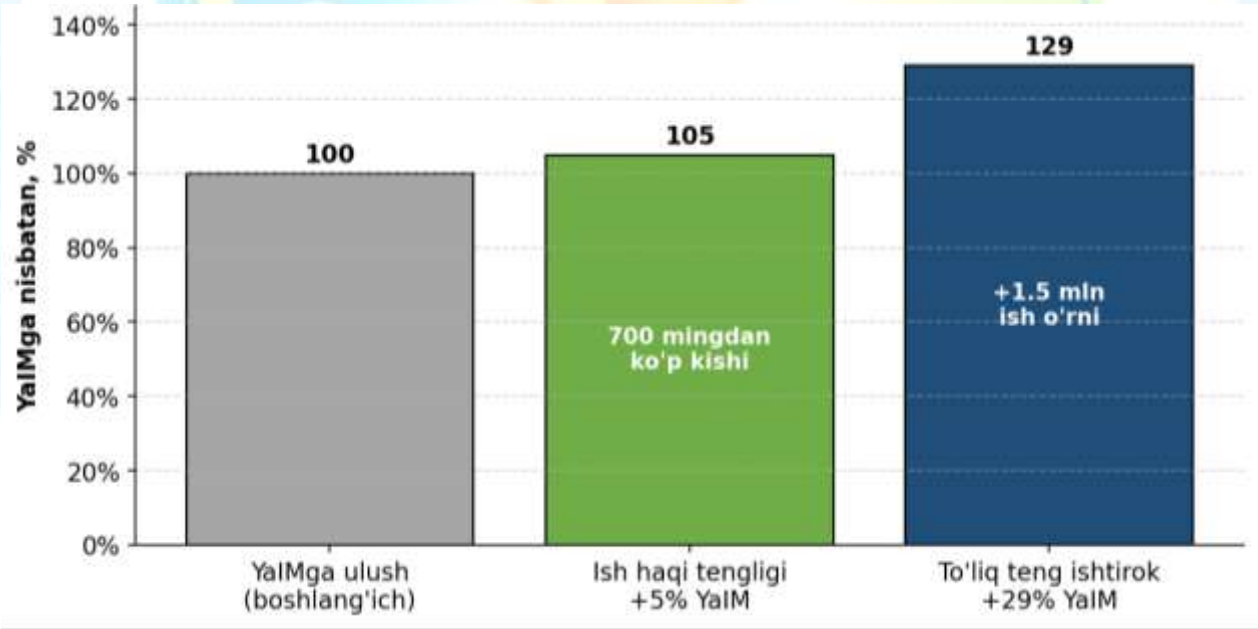

3-rasm. Gender tengligi YaIMga ta'siri: stsenariy taqqoslamasi

Bu ko'rsatkichlar shuni isbotlaydiki, ayollar bandligini oshirish faqat ijtimoiy adolat masalasi emas, balki iqtisodiy o'sishning ham eng katta foydalanilmagan resursidir.

1-jadval

O'zbekistonda ayollar bandligini cheklovchi asosiy omillar

№	Omil turi	Tavsifi	Ta'sir darajasi
1	Ijtimoiy normalar	Ayolning asosiy roli — uy va bola parvarishi sifatida ko'rilishi	Yuqori
2	Bola parvarishi infratuzilmasi	Yetarli darajada bog'cha va maktabgacha ta'lim muassasalari yo'qligi	Yuqori
3	Ta'lim va STEM	Yuqori daromadli STEM kasblariga ayollar kam jalb etilganligi	O'rtacha
4	Reproduktiv sog'liq	Oila rejalashtirish xizmatlariga cheklangan kirish	O'rtacha
5	Gender zo'ravonligi	Himoyaning to'liq emasligi	O'rtacha
6	Liderlikda kam ifodalanish	Davlat boshqaruvi va kompaniyalarda kam ulush	O'rtacha

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, ayollar bandligini cheklovchi asosiy omillar — strukturaviy va madaniy xarakterga ega. Shu sababli, ularni bartaraf etish kompleks yondashuvni talab qiladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari ayollar bandligining kambag'allikni qisqartirishdagi muhim rolini tasdiqlaydi. Birinchidan, ayollarning iqtisodiy faolligi past bo'lishi nafaqat ularning shaxsiy farovonligiga, balki oilaning umumiy daromadiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayollar tomonidan olinadigan daromad, statistik tahlilga ko'ra, erkaklarnikiga qaraganda yuqori darajada bolalarning ta'lim, sog'liq va oziq-ovqatiga sarflanadi [5].

Ikkinchidan, 42 foizlik NEET ko'rsatkichi yosh ayollar avlodining katta qismi iqtisodiyotdan tashqarida qolayotganini ko'rsatadi. Bu "yo'qotilgan inson kapitali" hodisasi bo'lib, uzoq muddatli davrda inflyatsiya, demografik bosim va kambag'allikning saqlanib qolishi kabi makroiqtisodiy oqibatlarga olib keladi [2; 6].

Uchinchidan, Mehnat kodeksining 2022-yildagi yangilanishi (teng ish haqi, ish cheklovlarini olib tashlash) ijobiy huquqiy zamin yaratdi, lekin amaliy ijroni ta'minlash uchun monitoring tizimi va inspeksiya mexanizmlari kuchaytirilishi kerak [4].

To‘rtinchidan, gender tengligi va iqtisodiy o‘sish o‘rtasidagi bog‘liqlik ikki tomonlama xarakterga ega: gender tengligi o‘sishni rag‘batlantiradi, o‘sish esa gender tengligi uchun yangi imkoniyatlar yaratadi ("smart economics" yondashuvi).

XULOSA VA TAVSIYALAR

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, quyidagi xulosalar shakllantirildi:

1. O‘zbekistonda mehnat bozorida gender farqi yuqori darajada (28 ppt) saqlanmoqda, bu kambag‘allik darajasini pasaytirish jarayonini sekinlashtiradi.
2. Ayollar bandligini oshirish kambag‘allikni qisqartirishning eng samarali iqtisodiy strategiyalaridan biridir: ish haqi tengligi bilan 700 000+ kishi kambag‘allikdan chiqishi mumkin.
3. Oliy ta’limga qamrovning oshishi (2022-y. — 27,4%) kelajakda gender tafovutni qisqartirish uchun mustahkam asos yaratadi.
4. Yosh ayollar orasida 42% NEET ko‘rsatkichi — eng dolzarb muammo bo‘lib, maxsus dasturlarni talab qiladi.

Tavsiyalar:

• Maktabgacha ta’lim va bola parvarishi infratuzilmasini kengaytirish (qishloq joylarda ham);

• STEM kasblariga ayollarni jalb etish bo‘yicha grant va stipendiya dasturlarini ishlab chiqish;

• Mehnat kodeksi normalarini ijro qilishni monitoring qilish mexanizmlarini kuchaytirish;

• Yosh ayollar uchun kasb-hunar ta’limi va biznes-inkubatorlarni rivojlantirish;

• Mahallalar darajasida gender masalalari bo‘yicha maslahatchilarni tayinlash.

Mazkur chora-tadbirlarni amalga oshirish O‘zbekistonning 2030 Strategiyasi maqsadlariga erishishga, kambag‘allikni 2026-yilgacha 2 baravarga qisqartirishga va aholining ijtimoiy himoyasini ta’minlashga xizmat qiladi [6].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Bank Group. *Country Gender Assessment Report: Uzbekistan 2024.* — Washington, D.C.: World Bank, 2024. — URL: worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/country-gender-assessment-2024

2. Gazeta.uz. *Raising women's income could pull over 700,000 people out of poverty, World Bank reports.* — 19.06.2024. — URL: gazeta.uz/en/2024/06/19/women/

3. The Times of Central Asia. *World Bank: Uzbekistan Must Tackle Gender Inequality.* — 28.06.2024. — URL: timesca.com/world-bank-uzbekistan-must-tackle-gender-inequality/

4. World Bank. *Uzbekistan Reaches the Ranks of Top Five Improvers in the World Bank's Women, Business and the Law 2024 Study.* — Press Release, 04.03.2024.

5. World Bank. *Empowerment in Action: Unlocking Women's Economic Opportunities in Europe and Central Asia.* — Washington, D.C., 22.07.2025.

6. UN Sustainable Development Cooperation Framework 2026-2030 for Uzbekistan. *Results Framework.* — 2025.

7. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi (yangi tahriri). — Toshkent, 2022.

8. Saidova G. *Gender va iqtisodiyot: O'zbekiston tajribasi.* — Toshkent: O'zMU nashriyoti, 2023. — 248 b.